

יתרו ג

בפשטות מוסבר און שטארקער דער ק"ו: און מהאי טעמא איז ער אויך בא "חבירך" מוסף די ווערטער, ומקפיד על בזיונו" (וואס זיינען ניטא אין מכילתא).

אויך דער לשון בפירש"י "חבירך" שהוא בדמות יוצרך" — אַנשטאַט לשון המכילתא "בדמותו של מי שאמר והי העולם" — איז ווייל יוצרך רעדט כפשוט וועגן דעם יוצר פון דעם עולם במעלות.

אַבער דאָס וואָס רש"י איז מוסיף (אויפן לשון המכילתא) — "אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך", צריך להבין: וואָס גיט צו דער "צורך" פון די "אבנים" אין דער הסברת הק"ו בנוגע "חבירך"?

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם החילוק ווי דער פירוש און לימוד הכתוב (אין וועלכן מ'זאָגט דעם ק"ו הנ"ל) איז מבואר אין מכילתא און ווי דאָס איז מוסבר אין פירוש רש"י:⁸

אין מכילתא שטייט פריער:⁹ "אשר לא תגלה ערותך עליו, עליו אי אתה פוסע פסיעה גסה אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים, שהי' בדין, ומה אם מזבח הקל אסור לפסוע בו פסיעה, ההיכל וקדש הקדשים החמורים דין הוא שאסור לפסוע פסיעה גסה בהן לפי שהן חמורין, ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו, בו אי אתה פוסע פסיעה יתירה אבל אתה פוסע פסיעה יתירה בהיכל

א. בסיום פרשתנו אויפן פסוק "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", זאָגט די מכילתא: "והרי דברים ק"ו, ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה" אמר' הקב"ה לא תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שהוא בדמותו של מי שאמר והי העולם דין הוא' שלא תנהג בו מנהג בזיון".⁶

אויך אין פירוש רש"י ווערט גע-בראַכט דער ק"ו, אָבער מיט שינויים והוספות: "ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה".⁷

דאָס וואָס רש"י זאָגט דעם לשון "שאיין בהם דעת להקפיד על בזיון" — אַנדערש ווי דער לשון המכילתא "שאיין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה" — איז מובן בפשטות, ווייל דורך מדגיש זיין דעם העדר הבזיון ביי אבנים (בניגוד צום בזיון וואָס איז דאָ ביי "חבירך") איז

(1) הובא ביל"ש סוף פרשתנו. ועד"ז הוא בתנחומא שם בשינויים. וראה כמה שינויים בלשון המכילתא במכילתא הוצאת האראוויטץ-רבין. פס"ז כאו.

(2) בפס"ז: שאין בהם חיות.

(3) בתנחומא: הוהירך הקב"ה.

(4) ביל"ש: תנהג בהם בבזיון. ועד"ז הוא לכמה גירסאות במכילתא (הובאו במכילתא הנ"ל).

(5) בתנחומא: בדמותו של הקב"ה עאכריכ.

ובפס"ז. חבירך שהוא נברא בצלם ובדמות עאכריכ שלא כו".

(6) בכמה ג' במכילתא הנ"ל "בו בבזיון".

(7) ובהסיום בתנחומא. בדפוס שני ורש"י כת"י מסיים "(עאכריכ) שלא תבוזהו". ובכמה כת"י רש"י "שלא תנהג בו מנהג בזיון". וראה לקמן בפנים סיד.

(8) משא"כ בתנחומא שאינו בא בהמשך לדרשה שלפניו כי"א הוא התחלת דרשה חדשה עה"פ ולא תעלה במעלות על מזבחי.

(9) ובשינויים קלים ביל"ש וכן כמה שינויים במכילתא הנ"ל.

אפלערנען א ק"ו בנוגע „חבירד“, ווי-
באלד אז ביי די „אבנים“ איז דא א
קדושה וואס איז נישטא ביי „חברד“?

וויבאלד אבער אז מ'האט פריער
אפגעלערנט „עלוי אי אתה פוסע פסיעה
גסה אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל
ובקדש הקדשים“

[וואס לפי קס"ד הנ"ל, אז דאס איז
פארבונדן מיט כבוד המקדש וכו', וואלט
דער איסור פון „פסיעה גסה“ גע-
דארפט חל זיין אויף¹⁵ בהיכל ובקדש
הקדשים, ואדרבה נאך שטארקער —
מיט א כל-שכן וק"ו, היות זיי זיינען דאך
חמורין מן המזבח]¹⁶

איז דערפון מובן אז דער איסור „ולא
תעלה גו'“ איז נישט (בלוויז) צוליב דעם
וואס דאס איז א חלק פון דעם מקדש
נאר (בעיקר) מצד די אבני המזבח עצמן;
ובמילא קען מען פון דעם אפלערנען א
ק"ו „ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא
לרעה ולא לטובה אמר הקב"ה לא תנהג

ובקדש הקדשים“ (און דערנאך זאגט די
מכילתא דעם ק"ו „ומה אם אבנים כו'“);

אבער רש"י, בהתחלת פירושו, וואו
ער איז מסביר דעם פסוק, איז מפרש:
„שע"י המעלות אתה צריך להרחיב פסי-
עוותך, ואע"פ שאינו גילוי ערוה ממש
שהרי כתיב¹⁷ ועשה להם מכנסי בד מ"מ
הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא
ואתה נוהג בהם מנהג בזיון“.

דאס וואס דער ק"ו הנ"ל קומט אין
מכילתא גלייך נאך דעם מיעוט „עלוי אי
אתה פוסע פסיעה גסה אבל אתה פוסע
כו' בהיכל ובקדש הקדשים“ — איז י"ל
אז דערמיט ווערט באווארנט וואס
מ'קען פרגען:

דער איסור פון „לא תגלה ערותך
עליו“ („לא תנהג בהם מנהג בזיון“) איז
לכאורה נישט מצד די אבני מזבח מצ"ע,
נאר צוליב דעם וואס זייענדיק א טייל
פון מזבח (ומקדש) איז דאס (אז ענין פון
קדושת ויראת המזבח וואס איז) פאר-
בונדן מיט כבוד השם, וואס איז שורה
אויפן מזבח (ומקדש)¹⁸

[ע"ד ווי די מצוה פון מורא מקדש
בכלל, וואס „לא מן המקדש אתה ירא
אלא ממי ששכן שכנינו במקום הזה“¹⁹,
ובלשון החינוך²⁰ אז דאס איז „לקבוע
בנפשותינו יראת המקום ב"ה וחשיבותו
וע"כ הוזהרנו שלא לנהוג שם קלות
ראש בשום ענין“],

היינט ווי קען מען פון די „אבנים“²¹

קשה למה הקפיד על כבוד המזבח יותר מכל כלי
המקדש.

(15) להעיר שכ"ה במכילתא דרשב"י: כשתעלה
למזבח לא תהא פוסע פסיעה גסה כו' אין לי אלא
למזבח לעזרות מנין ת"ל כו'. ושם: יכול לא יעשה
מעלות [להיכל ולעזרות ת"ל ל"י ולא] תעלה במעלות
כו' למזבח אי אתה עושה כו'.

(16) במרכבת המשנה למכילתא כאן מפרש
שהק"ו במכילתא חוזר לשיטת ת"ק לפניו שהאיסור
הוא מצד גילוי ערוה, והמיעוט „עלוי אי אתה פוסע
פסיעה גסה אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל כו'“
הוא דעת ר"י שם שלדעתו אינו גילוי ערוה אלא
שבעודו הולך למזבח טוען אברים ופדרים ודם אצל
המזבח יהי נראה עליו המצוה כמשאוי. ולכן בהיכל
וקדש, שקדושתו רבה... נפסע פסיעה גסה כאדם
בהול בל יזון עינו מזיו השכינה.

אבל מזה שגם לר"י הלימוד הוא מסיום הכתוב
„אשר לא תגלה ערותך עליו“ וכן מלשון המכילתא
„פסיעה גסה“ (לא „יתירה“ כביל"ש), משמע, שגם
לדעתו שייך זה לגילוי ערוה.

(10) תצוה כת, מב.

(11) בלשון הרמב"ן סוף פרשתנו: וטעם המעלות
יראת המזבח והדורו לכבוד השם. ובאברבנאל: וכ"ז
צוה ליראת המקדש כי הוא כבודו יתברך.

(12) ספה"צ להרמב"ם מ"ע כא. וראה יבמות ו,
רע"ב. רמב"ם רפ"ו מהלכות ביהב"ח.

(13) מצוה מא.

(14) להעיר מפי' מושב זקנים עה"ת כאן: קצת

איסור פון „ולא תעלה במעלות“ איז פארבונדן מיט אבני מזבח מצ"ע, כנ"ל — מוז רש"י מדגיש זיין דעם ענין אין דעם ק"ו גופא:

„הואיל ויש בהם צורך“; וויבאלד אַז אין „אבנים הללו“ (פון מזבח) איז דא אַז ענין מיוחד — „יש בהם צורך“ — וואָס דאָס ברענגט דעם איסור פון „לא תעלה במעלות אשר לא תגלה ערותך עולי"י"י¹⁹ —

אויף די אבני המזבח כשלעצמם (ניט דערפאר וואָס זיי זיינען אַ טייל פון כללות המקדש, נאָר) „הואיל ויש בהם צורך“:

ועפ"י מובן בפשטות וואָס מען געפינט ניט קיין איסור צו מאַכן „מעלות“ אין (אנדערע טיילן פון) מקדש (אעפ"י וואָס דורך דעם „תגלה ערותך“ — ואדרבה: עס זיינען געווען „מעלות“ אַרופצוגיין צום (אולם) היכל²⁰ — ווייל באַ די אבנים פון די „מעלות“ איז ניטאָ דער „יש בהם צורך“.

ד. דער ביאור בזה:

דאָס וואָס מען לערנט אָפּ פון „אבני

בד"ה ולא תעלה במעלות „כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשה מעלות כו“, משמע שאין האיסור בעלי רק בעשי (באר מים חיים. וראה רא"ם ושפי"א ועוד ולא כמ"ש בספר הזכרון).

(19) ועפ"י יל"פ גם שינוי הלשון במכילתא, ומה אם אבנים, וברשי — „אבנים הללו“: להמכילתא הלימוד הוא מזה שאין לנהוג מנהג בזיון באבנים כי באבנים שבכבש המזבח אין ענין מיוחד, ואדרבה צריך לימוד מיוחד למעט אבני ההיכל וקדוה: משא"כ לרשי ישנו ענין מיוחד באבנים אלו שלכן למדים „מאבנים הללו“.

(20) אבל מהמעלות בשאר המקומות (מן החיל לעזרת נשים: מעזרת נשים לעזרת ישראל: מעזרת ישראל לעזרת כהנים — רמב"ם הל' ביהמ"ץ רפ"ז) אין קושא"כ, כי הם מחוץ למקום המזבח והם מקומות שגם זר מותר ליכנס לשם (ראה כלים פ"א מ"ח ואילך. רמב"ם שם הט"ז ואילך).

בהם (אין די אבנים גופא) מנהג בזיון, חבירך כו' דין הוא שלא תנהוג בו מנהג בזיון“.

ג. עפ"י וועט מען אויך פארשטיין פארוואָס רש"י איז מוסיף²¹ בפירושו די ווערטער „אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון“:

וויבאלד אַז אין פרש"י ווערט ניט דערמאָנט דער מיעוט „עלי אי אתה פוסע כו' אבל אתה פוסע בהיכל וקדש קדשים“¹⁸, פון וועלכן מען ווייס אַז דער

(17) הכרחו של רש"י בכלל להביא הלימוד דהק"י (שלבאורה הוא רק לימוד מהכתוב ואינו נוגע בפשט"ם), י"ל שהוא מזה שהכתוב מוסיף הטעם „אשר לא תגלה ערותך עליו“, שהוא לא רק מיותר בפשט"ם (כמ"ש בדבק טוב כאן ובבאר מים חיים בפסוק כב), כ"א שעפ"י יוקשה מה שדוקא במזבח נאמר „ולא תעלה במעלות“, ולטעם זה צ"ל האיסור דלא תעלה במעלות בכל המקדש (והרי מצונו מעלות במקדש גופא גם לפניו ממקום המזבח, לפני האולם (וההיכל) — ראה מדות פ"ג מ"ז. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו ה"ה). משא"כ באם ה"י נאמר האיסור בלא טעם לא ה"י בזה שום קושא"כ, כי ריבוי ציונים לא נאמר בהם טעם.

ומזה מוכח בפשט"ם שהטעם שבכתוב — ללמד דבר חדש בא: ק"י לבזיון האדם (ועד"ז י"ל כמה שכתב רש"י „הרי דברים ק"י“ בפסוק לפני"ז כ, כב). (18) ולהעיר שבפרש"י בכלל לא נזכר ע"ד האיסור דפסיעה גסה (הרחבת הפסיעות) על המזבח כבמכילתא (רק מפרש שזוהי הטעם דאשר לא תגלה ערותך עליו — שעי' המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך¹⁹). ויתרה מזה — יש מפרשים שמפרשי

(*) ולהעיר שהרמב"ם בספר היד (הל' בית הבחירה פ"א ה"י) לא כתב האיסור דפסיעה גסה, רק „והעוהה במעלות על המזבח לוקה“, אבל כתבו בספר המצות מל"ח פ. חינוך מצוה מא. ראה מל"מ ועיב"ץ לרמב"ם שם, מנ"ח שם.

ולהעיר גם מהשינויים בלשון המקדש: במנין המצות בריש ספר היד כותב „שלא לפסוע על המזבח“, משא"כ בהכותרת להל' ביהמ"ץ: שלא לעלות עליו במעלות. ובסהמ"צ שם: שחזירנו מעלות על המזבח במעלות כדי שלא יפסיע פסיעה גסה . . . וכל מי שמפסיע פסיעה גסה על המזבח . . . לוקה, ואכ"מ

אפילו ווען דער צווייטער פילט דערביי
ניט קיין בושע ובזיון.

ה. און אין דעם איז דער חילוק
צווישן דער מכילתא און רש"י: אין וואס
באשטייט דער איסור:

לדעת המכילתא באשטייט דער איסור
אין פעולת האדם — מען טאר אפילו
ניט טאן א מעשה וואס איז (ניט קיין
מעשה בזיון, נאר) בלויז א „מנהג בזיון“.

רש"י — פשט — קען אזוי ניט
לערנען, ווארום לפי זה איז ניטא קיין
טעם צו מחלק זיין צווישן אבני מזבח
און אבני ההיכל. דערפון וואס דער
איסור איז דוקא ביי אבני מזבח איז פאר-
שטאנדיק, אז מצד פעולת האדם אליין
וואלט קיין איסור ניט געווען (ווארום
דא איז ניט געווען קיין אמת'ער מעשה
בזיון)²⁶:

נאר ביי די אבני מזבח איז דא אן ענין
מיוחד — „הואיל ויש בהם צורך“ —
וואס מצד דעם איז דער „מנהג בזיון“
גורם א מעין „כיסופא“²⁷ ביי די וואס
דארפן אנקומען צו די אבנים (כדלקמן),
ובמילא איז עס אסור.

ו. די הסברה בזה:

מיט „הואיל ויש בהם צורך“ מיינט
רש"י צו זאגן, אז די כהנים קענען ניט
טאן זייער עבודה אויפן מזבח נאר סיידן
דורך זייער עולה זיין ארויפשטייגן אויף
די אבנים; און דאס איז דער טעם פון
„לא תנהג בהם מנהג בזיון“, ווייל דורך
נוהג זיין א מנהג בזיון בשייכות צו די

מזבח“ אז מען טאר ניט מבזה זיין א
צווייטן אידן

— דלכאורה תמוה: צי דען דארף
מען דערביי אנקומען צו א ק"ו פון אבני
מזבח?! —

איז ווייל דא, ביי אבני מזבח, רעדט
זיך ניט וועגן א בזיון כפשוטו, נאר בלויז
(בלשון המכילתא ורש"י) — „מנהג
בזיון“²¹. סיי מצד די אבנים — וואס זיי
פילן ניט קיין בזיון (ווארום דער הרגש
הבזיון איז אן ענין עקרי אין בזיון, ביז אן
לויט איין סברא אין גמרא²², איז דער
גאנצער חיוב פון בושת דוקא ווען עס
איז פאראן „כיסופא“: אויב אבער „ביישו
ישן ומת“, וואס דער צווייטער האט
קייןמאל ניט געפילט די בושע, איז מען
פטור):

און סיי מצד דעם מעשה הבזיון: דא
רעדט זיך ניט וועגן א הנהגה פון קלות
ראש²³, ווארום קלות ראש ובזיון ממש
איז אסור בכל שטח המשכן והמקדש²⁴;
נאר דא רעדט זיך בלויז וועגן „מנהג
בזיון“ — א מעשה וואס קען אויסגע-
טייטשט ווערן ווי אן ענין של בזיון. און
ווי רש"י זאגט, אז ביי „עולה במעלות“
דא איז ניטא קיין „גלוי ערוה ממש“, נאר
„קרוב לגלוי ערוה“²⁵.

און דערפון לערנט מען אפ לגבי
חבירו, אז עס טאר ניט זיין א מעשה
וואס איז בלויז א „מנהג בזיון“, און

(21) להעיר מנזיר (מה, א): הרי אמרה תורה לא
תעלה במעלות על מזבחי ק"ו לדרך בזיון. וראה
רש"י שם.

(22) ב"ק פו, ב.

(23) כדפי' בספורנו כאן.

(24) ראה ברכות נד, א. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז
ה"ב.

(25) וגם מצדו לא נתכוין לענין של בזיון, ולהעיר
שאר המבייש חייב על הבושת עד שיתכוון (משנה
ב"ק שם).

(26) ולכן גם להסברא בגמ' (ב"ק שם) „משום
זילותא הוא“, שמוילול בו בפני רבים ואף על פי
שאינו שם על לבו (רש"י שם) — אין כאן „זילותא“,
כיון שאין כאן מעשה בזיון (ממש), רק „קרוב לגלוי
ערוה“, כנ"ל.

(27) ראה ב"ק שם.

תגלה ערותך עליו" — אז ארויפגאנג אויף די מעלות (אדער כבש) צום מזבח ווערט גערעכנט ווי ער איז אויפן מזבח גופא³⁶.

און דערפון לערנט מען ארויס אויך לגבי בזיון חבירו: אפילו ווען דאס איז נאָר אַן ענין פון „מנהג בזיון", וואָס האָט ביי „חבירך" נישט געשאַפן קיין בזיון ובושה בפועל — אעפ"כ, וויבאלד אַז „הוא בדמות יוצרך", קומט אויס, אַז מיטן מנהג בזיון לגבי חבירו איז עס אַן ענין פון בזיון כלפי יוצרך (ע"ד ווי ביים איסור „לא תעלה במעלות על מזבחי", וואָס דער „מנהג בזיון" בשייכות צו די אבנים ברענגט אַ בזיון פאַר די כהנים).

ז. עפ"י וועט מען אויך פאַרשטיין לשון רש"י ביים זאָגן דעם ק"ו — „ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון" אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה" (ניט ווי אין מכילתא, וואו עס שטייט נישט דער לשון „להקפיד על בזיון" און „מקפיד על בזיונו") — דער-מיט איז רש"י מסביר:

מה-דאָך ביי „אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון" — ובמילא איז ביי זיי איבערהיפט נישט דער (עיקר) גדר [19 ב"יו"ן]³⁷ (וואָרום אויב ס'איז נישט קיין הקפדה אויפן בזיון, איז מען דאָך נישט נתבזה געוואָרן), אעפ"כ, מצד דערויף וואָס „יש בהם צורך" צו די כהנים, ווערט עס פאַררעכנט ווי אַ מנהג בזיון,

אבני המזבח, איז מען בדרך ממילא אויך מבזה די כהנים וואָס דאַרפן אַנקומען צו די אבנים²⁸.

בדוגמת (ולא ממש) ווי עס שטייט אין ראשונים²⁹ (לגבי חיוב תשלומין פון בושת), אַז דער דין רקק בבגדו פטור³⁰ איז דוקא ווען דער מתבייש האָט בשעת מעשה דעם בגד נישט געטראָגן; אויב אָבער ער איז דאָן (בעת הרקיקה) געווען אָנגעטאָן אין דעם בגד, איז דער רוקק חייב — ווייל דורכן שפייען אויפן בגד האָט ער מבזה געווען דעם מענטשן וואָס איז געווען אָנגעטאָן אין בגד³¹.

[משא"כ די מעלות פאַרן היכל — איז „אין בהם צורך", ווייל: א) מען קען אַנקומען אין היכל נישט דורך די מעלות³², ב) די מעלות זיינען געווען נישט לפני ההיכל וואו די עבודה איז געטאָן געוואָרן, נאָר לפני האולם³³, קומט במילא אויס, אַז די הליכת הכהנים צום היכל דורך די מעלות שלפני האולם איז נישט קיין חלק און „צורך" פון זייער עבודה בהיכל (משא"כ ביים מזבח, איז דאָך דער כבש המזבח אַ טייל פון מזבח גופא³⁴, ביז אַז דער פסוק זאָגט „ולא תעלה במעלות על מזבחי" אשר לא

(28) או י"ל ד"ש בהם צורך היינו לכל ישראל, וע"פ מה שפירש רש"י בפסוק שלפני (כ, כב) שהמזבח נבנה לאהרן ימיו של אדם... שהמזבח מקיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

(29) מאירי כתובות (סו, א) בשם קצת מפרשים. (30) ב"ק צא, א. כתובות שם.

(31) „וכן בהמתו אם ה' רכוב עלי' אף הוא מתבייש בכך" (מאירי שם).

(32) אף שא"ז דרך ביאה.

(33) ואין קדושתם כקדושת היכל — ראה יומא מד, ב. ובפרש"י שם.

(34) רלב"ג כאן ד"ה השרש הג'. וראה רמב"ם הל' ביה"ב פ"א ה"ט-טו. המפרש לתמיד כח, א. ותויר"ט שם. ובכ"מ.

(35) ולא „אל מזבחי".

(36) וי"ל דהוי כמו בשעת עבודה — ראה תוס' ישנים יומא כב, א (ד"ה בזמן).

(37) כי בנדר"ד לולי הענין ד(מעין) כיסופא, אין כאן גדר בזיון כלל, גם לא „זילותא" (כנ"ל הערה 26).

בין אדם לחבירו, ביז צו זיין אויסגעהיט אפילו פון „מנהג בזיון“.

און כשם ווי די דברים פשוטים אין די עשרת הדברות זיינען ניט קיין באזונדער זאך פון די ערשטע דברות, נאר ווי ערקלערט בכמה מקומות⁴¹, אז דאס וואס מען האט די זאכן אריינגעשטעלט אין די עשרת הדברות איז אויך צו לערנען אז זיי זיינען איין ענין מיט „אנכי ה' אלקיך“: אויך די דברים שבין אדם לחבירו זיינען באמת „בין אדם למקום“, מען דארף זיין נזהר אין זיי ווייל דאס איז דער רצון ה',

איז אויך רש"י מוסיף, אז די זהירות כלפי חבירך איז דערפאר וואס ער איז „בדמות יוצרך“: די שייכות האיסור צו „בין אדם למקום“ איז ניט נאר מצד דעם ציווי (אז מען דארף זיין נזהר אין די ענינים מצד ציווי ה'), נאר אויך ווייל „חבירך“ און „מקום“ זיינען איין דמות, כביכול; און דעריבער, איז דער ניט זיין נזהר בכבוד חבירך, הייסט א ניט-זהירות אין כבוד הקב"ה.

ומרובה מדה טובה כו' — אז אהבת ישראל, ביז צו אן אהבה בלתי מוגבלת וואס ברענגט צו א הנהגה פון מכבד זיין חבירך בתכלית הזהירות, איז דאס (בפנימיות) אן ענין פון אהבת הקב"ה און כבוד שמים,

וכמים הפנים לפנים: דאס איז מגלה אהבת הקב"ה צו אידן, וואס ברענגט סוף סוף צו הרמת כבוד ישראל אפילו בעיני כל עמי הארץ,

ביז צו דעם כבוד אמיתי וואס וועט זיין בגלוי בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקינו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ יתרו תשכ"ה)

איז על אחת כמה וכמה אז מען טאר ניט נוהג זיין מנהג בזיון לגבי „חבירך“ — (א) „שהוא בדמות יוצרך“, די שייכות צווישן אים מיט „יוצרך“ איז ישיר וניכר (ניט ווי אבני מזבח און כהנים וואס האבן צווישן זיך ניט קיין שייכות בדמותם וכו'); און (ב) „ומקפיד על בזיונו“ — ובמילא איז אויך מצד אים גופא קען זיין א מציאות פון בזיון (משא"כ ביי אבני מזבח ביי וועלכע ס'איז איבערהויפט ניטא קיין בזיון מצד האבנים עצמן)³⁸.

ה. פירוש רש"י על התורה איז דאך יינה של תורה. איז יש לומר, אז אין דעם פירוש רש"י בסיום הפרשה — וואס „הכל הולך אחר החיתום“³⁹ — איז מרומז דער עיקר ותוכן פון כללות הסדרה — דער ענין פון מתן תורה — עשרת הדברות:

כשם ווי די עשרת הדברות זיינען כולל ניט נאר די דברות פון אנכי ה' און לא יהי' לך (די העכסטע ענינים אין אחדות השם), נאר אויך די דברות האחרונים וואס זיינען דברים פשוטים, ביז צו ענינים הכי פשוטים בין אדם לחבירו („לא⁴⁰ תרצח לא תנאף גו' כל אשר לרעך“),

איז אזוי אויך אין פירוש רש"י — תורה שבע"פ — איז דער סוף פון פ' יתרו, ווי עס דארף זיין די זהירות בתכלית אין ענינים פשוטים פון הנהגות

(38) וזה שהקדים רש"י „שהוא בדמות יוצרך“ למקפיד על בזיונו — כי עיקר החידוש בקו כאן הוא בזה „שהוא בדמות יוצרך“, שמצד פרט זה הוא בשוה לאבנים הללו, הואיל „ויש בהם צורך“, שלכן למדין מהם, אלא שיש בזה גם „חומר“, שהוא בדמות יוצרך, ולא כהאבנים שרק „יש בהם צורך“, כניל בפנים.

(39) ברכות יב, א.

(40) ל' הלקויות במדבר טו, סע"ג.

משפטים

כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת".

מען דארף אבער פארשטיין דעם שינוי אין פירוש רש"י — וואס אג' שטאט דער דוגמא פון „כהן ו'ה' בין הקברות" וואס שטייט אין מכילתא, זאגט ער „זקן ואינו לפי כבודו".

„זקן ואינו לפי כבודו" ווערט טאקע געבראכט אין ספרי (און גמרא) אבער אויפן פסוק: „לא תראה את שור אחיך גו' נדחים והתעלמת מהם גו' — „פעמים שאתה מתעלם . . ה' כהן והוא בבית הקברות או שה' זקן ואינו לפי כבודו כו' פטור" — איז תמוה:

הלמאי איז רש"י משמית בפירושו די דוגמא (כהן וה' בין הקברות) וואס ווערט געבראכט אין מכילתא על אחר, און ברענגט דעם פאל (זקן ואינו לפי כבודו) וואס חז"ל זאגן גאָר אויף א צווייטן פסוק!

אויך דארף מען פארשטיין:

(א) אין מכילתא קומט „חמור של גוי ומשאו של ישראל" אלס דער ערשטער פאל — אבער רש"י איז משנה און ברענגט עס אלס די צווייטע דוגמא?

א. אויפן פסוק: „כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" שטייט אין מכילתא: „פעמים שאתה חדל פעמים שאתה עוזב, און מ'ברענגט דארט צוויי דוגמאות ביי וועלכע „אתה חדל": (א) „חמור של ישראל ומשאו של גוי עזוב תעזוב עמו) חמור של גוי ומשאו של ישראל וחדלת מעזוב לו". (ב) „ה' בין הקברות אל יטמא" — אויב די בהמה איז געווען „בין הקברות" טאר א כהן זיך ניט מטמא זיין צוליב דעם.

אויך רש"י בפירושו על התורה ברענגט די דרשה

— נאך דעם ווי ער איז מפרש דעם פסוק לפי פשוטו, אז דער „פתרון" פון פסוק איז: „שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו, וחדלת מעזוב לו בתמי" עזוב תעזוב עמו"² (און ברענגט דערויף א דוגמא פון פסוק: „כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני גו' לא תירא מהם") — איז רש"י ממשך

„ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד זקן ואינו לפי

(1) פרשתנו כג, ה.

(2) גיל שכן צ"ל — כל זה בדיבור אחד (ולא כפי שנדפס בחומשים — התיבות „וחדלת מעזוב לו" ו„עזוב תעזוב עמו" באותיות גדולות), וכדמוכח ג"כ מהמשך לשון רש"י „כיצד בו כו". וראה גם סי' זכרון כא.

(3) אחרי שמפרש ש„עזיבה זו לשון עזרה" — כי זהו ההכרח דוחדלת מעזוב לו" הוא ל' בתמי" (משא"א אם נפרש עזיבה זו כרבוה המקומות).

(4) עקב ז, יז.

(5) במכילתא „עזוב" (ע"ד לשון הפסוק). ושינה רש"י בהתאם לפירושו לפניו ש„עזיבה זו לשון עזרה".

(6) בי"מ ל, סע"א.

(7) תצא כב, א (והובא בפרש"י שם. וראה לקמן סעיף ג). ועד"ז עה"פ (שם, ד) — גבי טעינה — „לא תראה את חמור גו' נופלים בדרך והתעלמת גו'" (ושתיקת רש"י שם יל"פ כי סומך על פירושו לפניו).
(8) בגמ' (שם ע"ב) הובא הדין דכל בשלו פורק כו', משא"כ בוקן ואינו לפי כבודו כעובדא דר' ישמעאל ברבי יוסי. אבל לא הובא זה בפירוש הכתוב „וחדלת גו'" — פעמים שאתה חודל. וראה לקמן הערה 14, 17.